

Hammashoitopelko ja vaikeahoitoisuus

Sára Karjalainen

Hammaslääketieteen laitos

Turun yliopisto

Lehdistä leikattua...

Väittämiä

- Riski hoitopelon syntymiselle on hammaslääkärin vastaanotolla suurempi ja todennäköisempi kuin lääkärin vastaanotolla
- Mitä nuorempana lapsi tarvitsee korjaavaa hammashoitoa, sitä suurempi riski on hammashoitopelon ja vaikeahoitoisuuden kehittymiselle
- Suurin osa hammashoitopelkoisista aikuisista kertoo pelkonsa saaneen alkunsa lapsuudessa

Aiheet

- **Hammashoitopelko - subjektiivinen tunnetila**
- **Vaikeahoitoisuus - pelon heijastuminen ammatilliseen hammashoittoon**
- **Epidemiologiaa**
- **Etiologiaa**
- **Hammashoitopelon hallinta**
- **Hammashoitopelon ehkäisy**

Pelkoon liittyviä käsitteitä

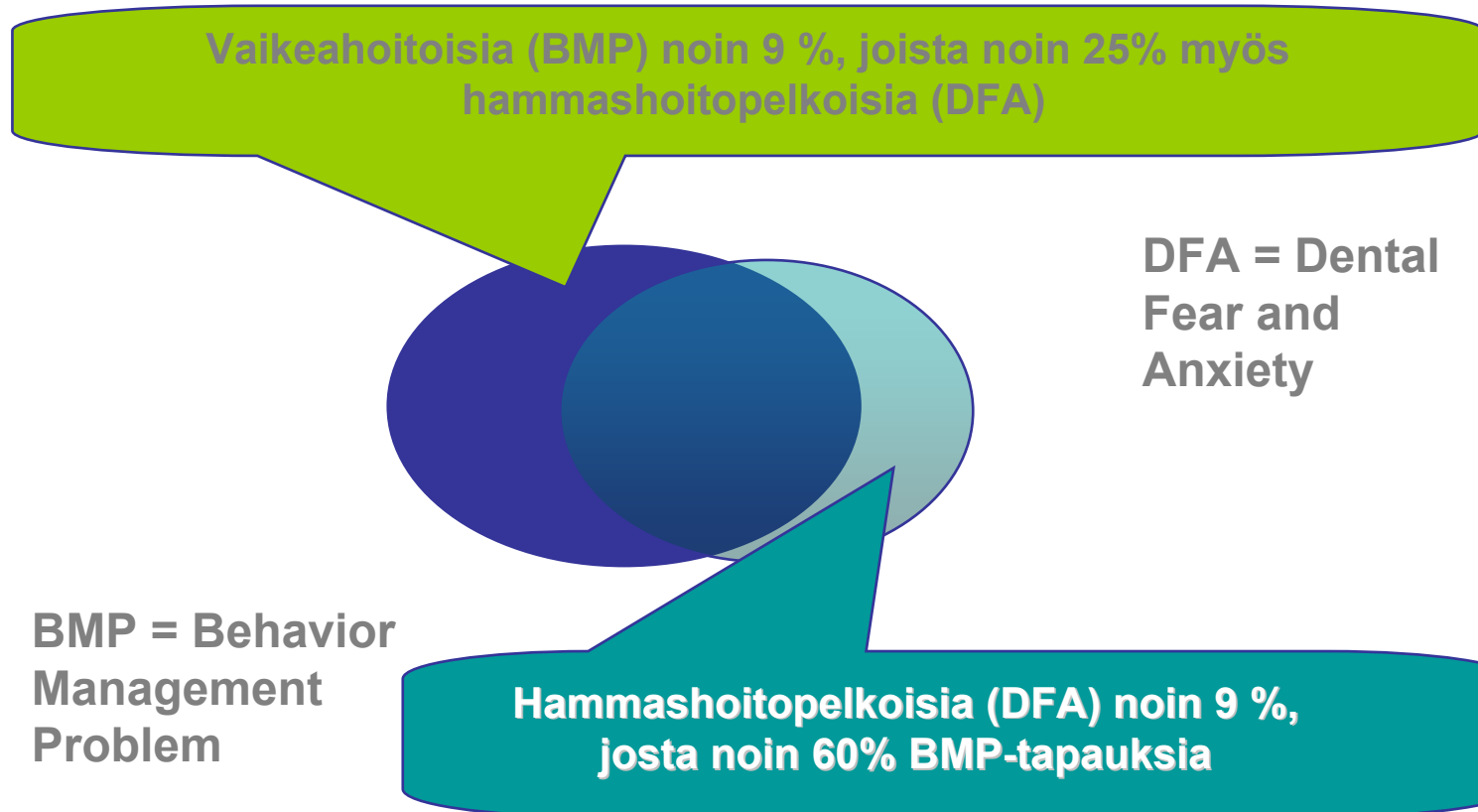
- **Objektiivinen pelko (fear)**
 - pelolla selkeää, sanoin kuvattavissa oleva kohde (esim. kivun pelko)
- **Abstrakti pelko (anxiety)**
 - pelon syytä vaikeaa sanoin kuvata (ahdistuneisuus)

Vaikeahoitoisuus (BMP) suhteessa hoitopelkoon (DFA)

0-18-vuotiailla lapsilla ja nuorilla

Klingberg 2008

Hammashoitopelkoon ja vaikeahoitoisuuteen liittyviä ongelmia

Palvelun antajalle

- **Pitkittää hoitokäyntiä**
- **Lisää tuloksettomia hoitoyrityksiä**
- **Huonontaa hoitopalvelun laatua ja lyhentää sen ikää**
- **Lisää viime hetken peruutuksia ja peruuttamattomia poisjääntejä**
- **Lisää päivystyskäyntien määrää**

Asiakkaalle

- **Lisää hoidon tarpeen kasautumista**
- **Hakeutuu hoitoon vain pakottavissa tilanteissa**
- **Kotihoidon laiminlyömiseen**

**Vaikeahoitoinen potilas ja
korkealaatuinen hammaslääkärityö?**

Hammashoitopelon ja vaikeahoitoisuuden esiintyminen

- vaihtelee maittain
- vaihtelee ikäryhmittäin
- vaihtelee mittausmenetelmän mukaan

Vaikeahoitoisuuden ja hammashoitopelon mittausmenetelmiä

- Vaikeahoitoisuus
 - Frankl-asteikko (1962): 4-portainen
 - Rud ja Kissling (1973): 2-portainen
- Hammashoitopelko
 - DAS-indeksi (Corah, 1980)
 - CFSS-DS-indeksi (Cuthbert and Melamed 1982)
 - CDFP-indeksi (Klingberg and Hwang 1994)

Vaikeahoitoisuus lapsilla

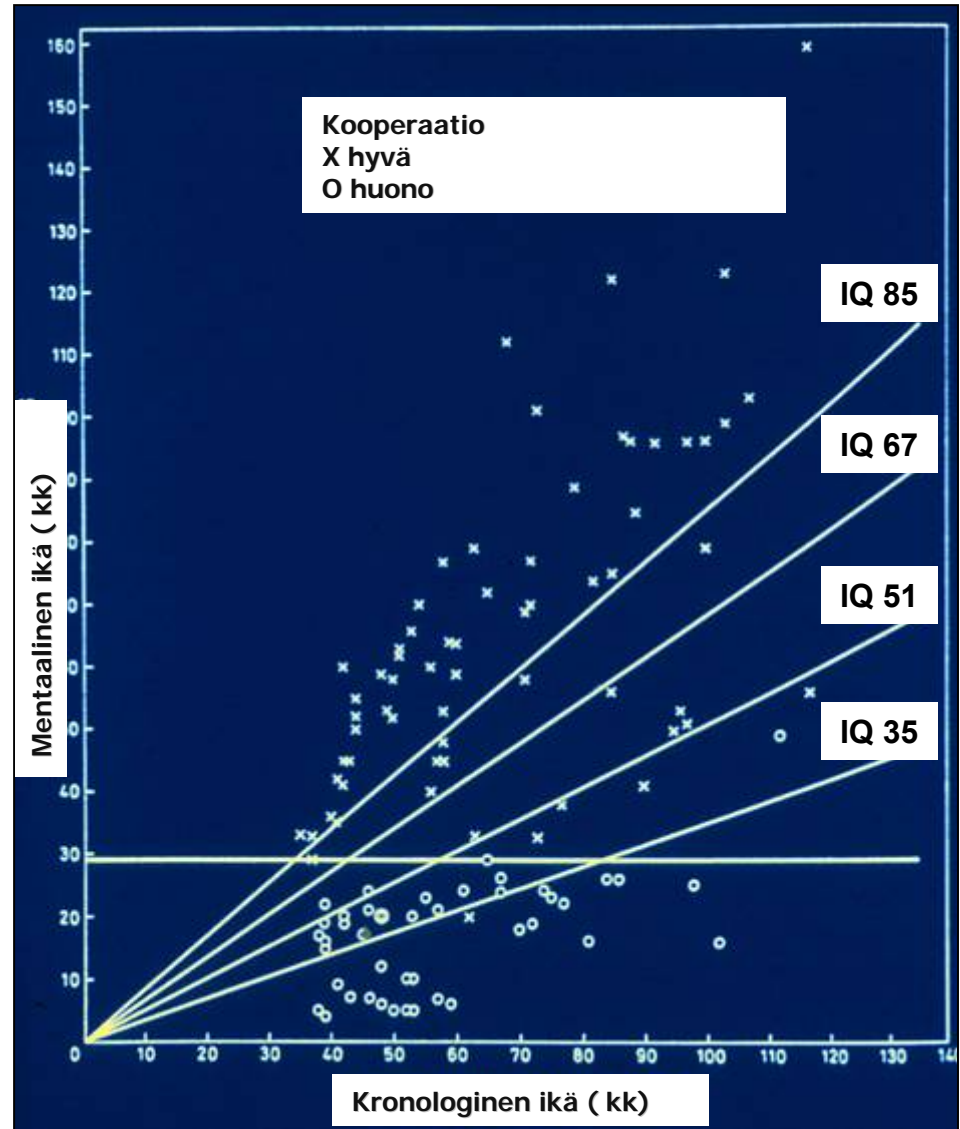
Rud & Kissling, 1973

- **3-9 vuotiaita lapsia: 1/2 terveitä, 1/2 kehitysvammaisia; n=108**
- **ensimmäinen korjaavan karieshoidon toimenpide**
- **hoidon onnistuminen arvioitiin yksinkertaistetulla Frankl-asteikkolla**

Lapsen vaikeahoitoisuus

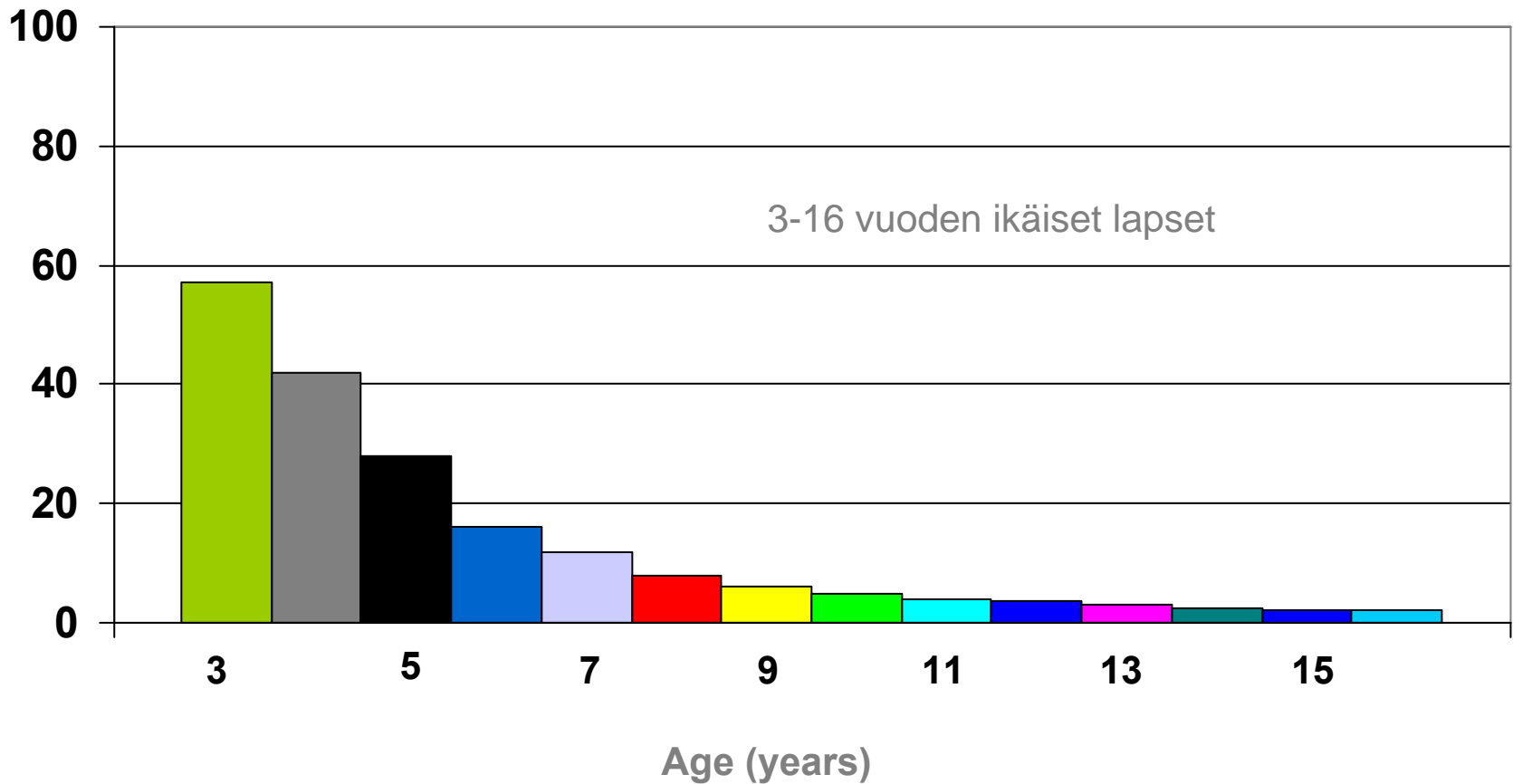
Rud and Kisling, 1973

- Toimenpiteen onnistumisen luokitus (X=kyllä, 0=ei)
- Tulos:
 - lasten mentaalisen iän ollessa alle 30 kk korjaava hoito ei onnistu
 - mentaalisen iän ollessa yli 30 kk korjaava hoito onnistuu
 - jos ÄO on 35 on mentaalinen ikä \approx 30 kk vaikka kronologinen ikä olisi 90 kk

Vaikeahoidoisten osuus iän funktiona

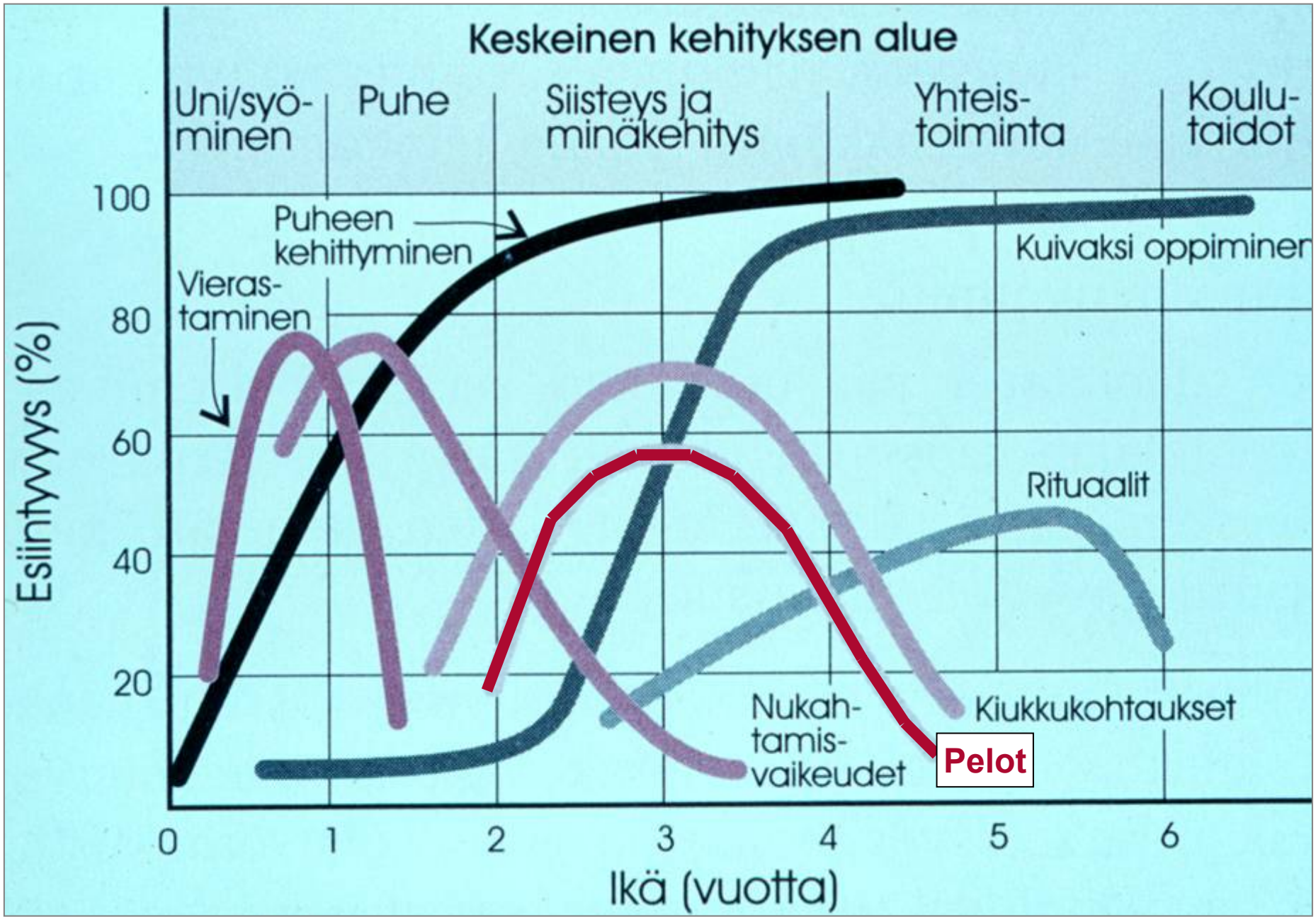
Holst 1988

Vaikeahoitoisuuden prevalenssi

Maa	Ikä	Lähde	%
Norja	10-13v	Neverlien 1991	3
Tanska	6-8v	Wogelius ym. 2003	37
Ruotsi	4-11v	Klingberg 1995	11
Suomi	7-10v	Tuutti 1986	17

Klingberg 2008: keskiarvo: 9 %

- Uusimmat suomalaislapsia (3-15v) koskevat tutkimukset osoittavat, että hammashoitopelkoisten osuus vaihtelee 21-36% välillä, eikä määrä vähene iän myötä vaan vaihtelee eri ikäryhmien välillä
- Nuorempien ikäryhmien pelko on abstraktimpaa ja vanhemmilla pelko liittyy tiettyihin toimenpiteisiin kuten puudutukseen ja poraukseen

Rantavuori 2008

Pelkohierarkia 4-16-vuoden ikäisillä lapsilla

Kaviteetin preparointi tai poisto
Pintapuudutus, Puudutus

Vesisuihku turbiinista kädellä ja hampaalla

Pyörivä instrumentti kädellä ja hampaalla

Tarkastus peilillä ja sondilla

Sit-down-asento hoitotuolissa

Tehoimuri kädellä ja suussa

Ekskavaattori kynnellä ja suussa

Ilmapuusti kädellä ja hampaalla

Sondi kynnellä ja hampaan pinnalla

Peili suussa

Vastaanottohuoneeseen tuleminen

Holst 1988

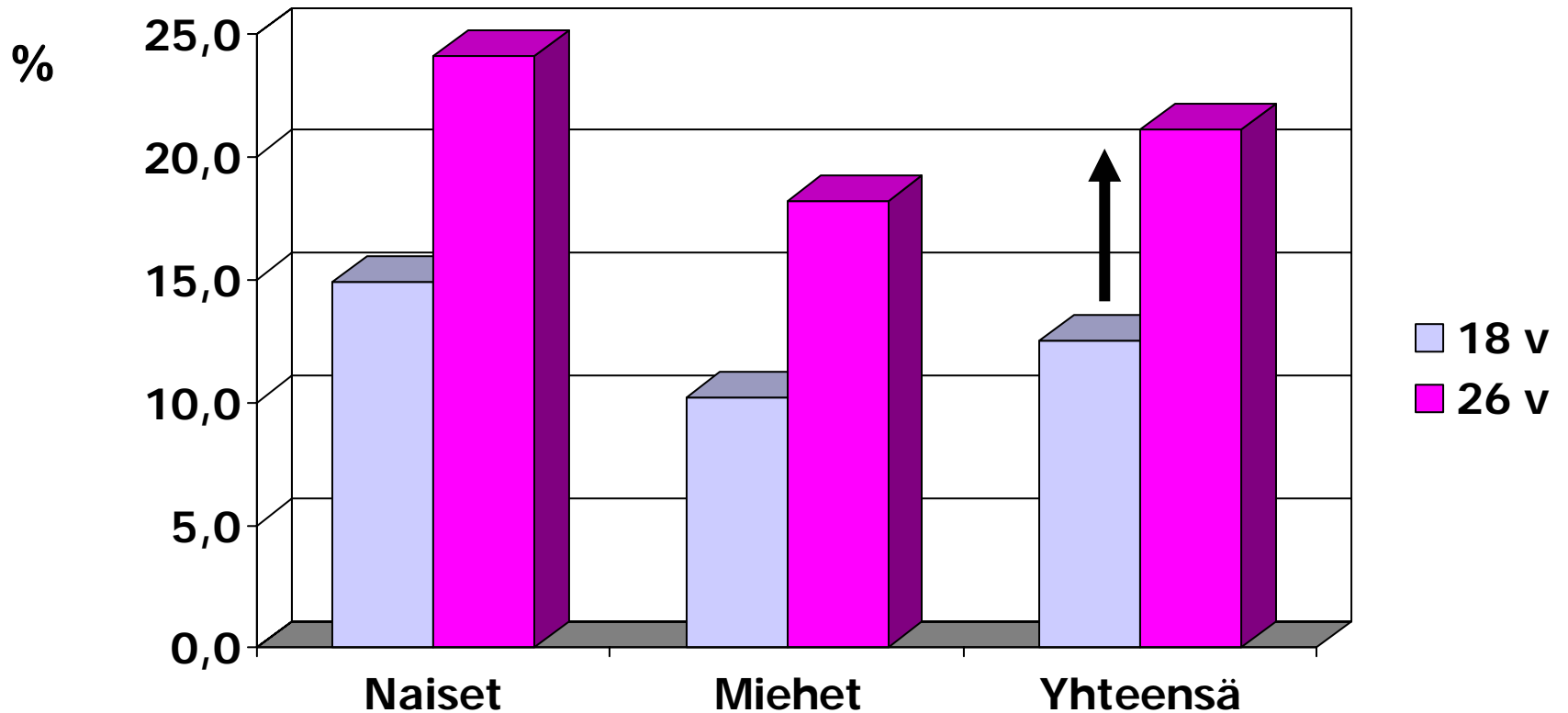
DAS-indeksi Dental Anxiety Scale

- Neljä kysymystä Likertin 5-portainen skaala
 - arvo (1) jos ei lainkaan pelkoa
 - arvo (5) jos voimakas pelko
- Minimi: 4 pistettä ja maksimi: 20 pistettä
- > 13 pistettä tulkitaan pelkopotilaaksi
- sopii aikuisille

Corah, 1980

Hammashoitopelkoa syntyy myös aikuisiässä

Thomson et al., 2000

DAS-indeksi: > 13

Hammashoitopelkoa syntyy myös aikuisiässä

Thomson et al., 2000

- Uutta hammashoitopelkoa syntyy erikoisesti niillä, jotka eivät käy säännöllisesti tarkastuksissa

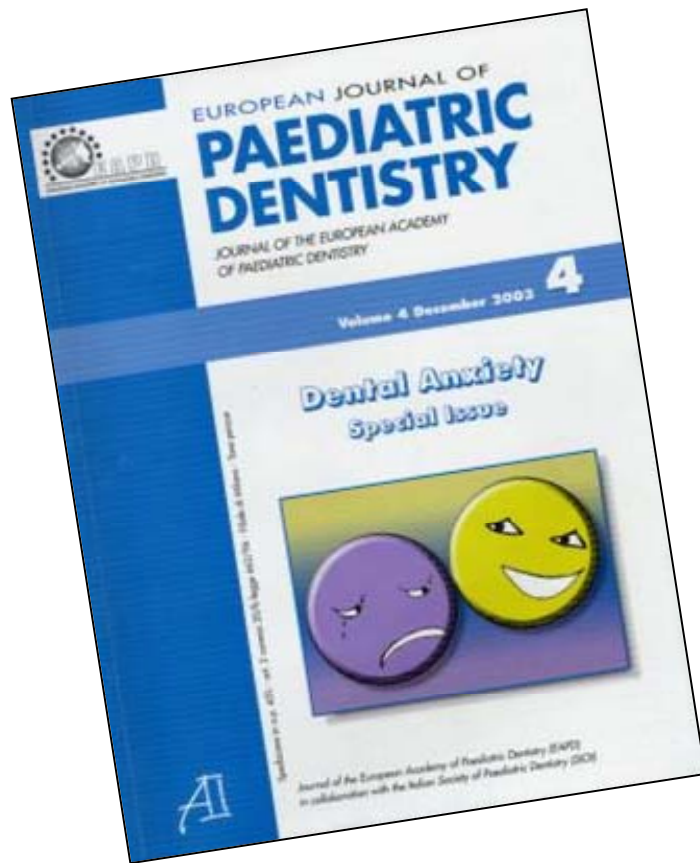

Hammashoitopelon ja vaikeahoitoisuuden syyt

- Negatiiviset kokemukset terveydenhoidosta
- Negatiiviset kokemukset hammashoidosta
- Vanhemmilta ”peritty”

Negatiiviset kokemukset terveydenhoidosta

Toistuvat negatiiviset
(invasiiviset) kokemukset
terveydenhoidosta ovat
yhteydessä
hammashoitopelkoon 9
vuoden iässä

Karjalainen ym. 2003

Lasten yleisterveyden kehitys

Karjalainen ym., 2003

	3v %	6v %	9v %	3-9v Kumulatiivinen %
Terveet lapset	53	67	83	42
Lasten kokemat noninvasiiviset tmp:t	14	20	10	20
Lasten kokemat invasiiviset tmp:t	33	13	7	38
Yhteensä	100	100	100	100

Hammashoitopelkoon vaikuttavia tekijöitä lapsilla

Karjalainen ym., 2003

- Yleisterveys 0-9 ikävuosien aikana ($p < 0.001$)
- Aikaisempi hammashoito ($p=0.001$)
- Käyttäytyminen 3v-tarkastuksessa ei ennustanut tulevaa hammashoitopelkoa

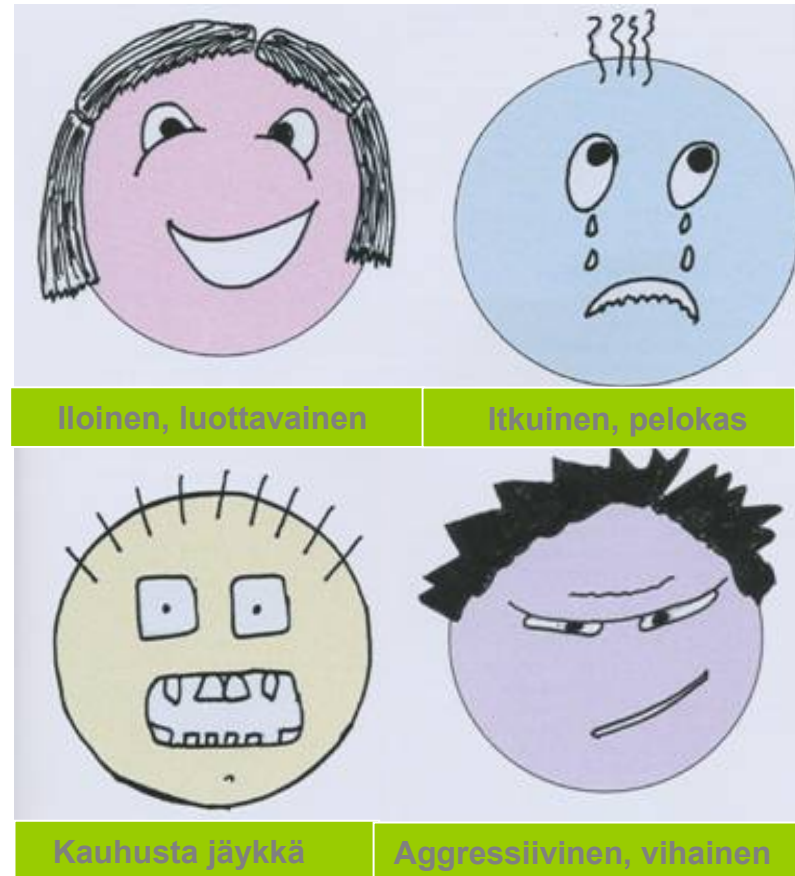
Vaikeahoitoisuus ja kariesaktiiviset 6-vuotiaat

Varsio et al., 1999

	Kooperoivat (n=64) Mean (SD)	Vaikeahoitoiset (n=33) Mean (SD)
Käyntien määrä	5.6 (3.4)	7.8 (4.7)**
Poistot ja amputaatiot	0.7 (1.1)	1.5 (1.4)***
Täytteiden määrä	4.5 (3.2)	4.5 (3.1)

Hammashoitopelon ja vaikeahoitoisuuden hallinta

- Psykosedaatio
 - Tell-show-do
 - Relaksaatio
 - Distraktio
 - Mallioppiminen
- Farmakologinen sedaatio
 - Typpioksiduuli-happi –seos
 - Esilääkitys
 - Yleisanestesia

Onko hammashoitopelkoisuus lisääntynyt?

- **terveydenhuollon uudet toimintatavat**
- **vähentyneet resurssit**
- **terveystaloudellinen ajattelu**
- **muuttuneet käsitykset lapsen kivusta**
- **muuttuneet kasvatustenetelmät**
- **korostunut tehokkuuden tavoittelu**

Hammashoitopelon ja vaikeahoitoisuuden ehkäisy

- **Aikaa ensikertalaiselle**
- **Ensimmäisten "reikien" syntymistä siirretään myöhemmälle iälle KAIKIN mahdollisin prevention keinoin**
- **Jos kariesta lapsella esiintyy → käynnistetään monimuotoinen, tehostettu preventio-ohjelma**
- **Totutushoitoa ennen ensimmäistä korjaavan hoidon käyntiä**
- **Ei vaativaa korjaavaa hoitoa tai poistoja pienelle lapselle ilman sedaatiota**
- **Hyvä ja kivuton puudutus**

Totutushoidon menetelmiä

- **Lapsi**
 - opetetaan istumaan yksin hammashoitotuolissa
 - totutetaan kattovaloon ja kohdevalaisimeen
 - opetetaan kuulemaan imurin ääntä ja tuntemaan sen vaikutus suussa säikähtämättä
 - opetetaan katsomaan peilistä omia hampaitaan hoitotuolissa

Totutushoidon menetelmät

- Lapsi opetetaan
 - sietämään pyörivä instrumentti (putsikuppi) ensin kynnellä sitten hampaalla
 - kestäämään hampaiden ammatillinen puhdistus
 - hyväksymään hampaiden huuhtelu kolmitهورuiskulla ja kuivaus puustilla
 - hyväksymään paikallinen fluorikäsittely

Ilokaasusedaatio ja kivuton puudutus

Aloitetaan toimenpide vasta kun..

- sekä hml että potilas ovat vakuuttuneita puudutuksen onnistumisesta
- potilas on selvästi rentoutunut

< 3-vuotiaan lapsen invasiivisen hammashoidon vaihtoehdot

- **Esilääke p.o. tai p.r.**

- **Yleisanestesia**

Kiiitos!

sarakar@utu.fi